

Att skriva fram kunskap som situerad

Maja Sager

Texten ingår i:

Marta Kolankiewicz (red.), Mia Liinason (red.)
och Maja Sager (red.)

Genusvetenskapliga forskningsmetoder

sid. 29-44

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.260.c617>

Webbversionen av verket publiceras öppet tillgänglig under licens **CC BY-NC-ND 4.0**

Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed sv>

Enligt licensen får du kopiera och distribuera materialet. Du måste ge författarna ett korrekt erkännande och ange om bearbetningar är gjorda. Du får inte använda materialet för kommersiella ändamål. Om du remixar, transformerar, eller bygger vidare på materialet, får du inte distribuera det modifierade materialet.

© Nordic Academic Press och författarna 2024

ISBN 978-91-89361-81-2

e-ISBN 978-91-8104-112-5

Redaktörer: Marta Kolankiewicz, Mia Liinason och Maja Sager

Adress: Lunds universitet, Genusvetenskapliga institutionen, Box 117, 221 00 Lund

Att skriva fram kunskap som situerad

Maja Sager

Jag tillhör tvätredjedelsvärlden i entredjedelsvärlden. Helt uppenbart räknas jag till den sociala minoriteten med alla dess privilegier, men mina politiska val, kamper och förändringsvisioner placerar mig sida vid sida med tvätredjedelsvärlden. Således arbetar jag för tvätredjedelsvärlden men besitter samtidigt de [privilegier] som hör samman med entredjedelsvärlden. Jag talar som en person situerad i entredjedelsvärlden, men i solidaritet med kämpande gemenskaper i tvätredjedelsvärlden och utifrån deras plats och vision (Mohanty 2006 [2003]: 254–255).

I det här kapitlet kommer jag att utforska och diskutera sätt som feministiska forskare skriver fram och reflekterar över platsen de talar från. Medan många studenter tar till sig dessa resonemang på ett teoretiskt plan är det mindre självklart hur dessa förståelser av kunskap kan skrivas fram i processen av kunskapsskapande och in i texten. Citatet ovan innehåller flera reflektioner om lokalisering, det är taget från Chandra Talpade Mohantys text ”Med västerländska ögon’ – ett återbesök” som översatts i boken *Feminism utan gränser* (2006 [2003]). I texten visar hon att situering inte handlar om en fast identitetsposition utan att det är något som förändras och formas genom forskarens liv: de platser en rör sig på, de strukturella privilegier eller uteslutningar som villkorar ens situation, de värderingar, åsikter, samtalspartners, texter och sammanhang en väljer att röra

sig bland och tänka i. Mohanty tittar dels tillbaka på publiceringen av den klassiska artikeln ”Under Western Eyes” från 1988, dels lyfter hon fram vad hon 2002 ser som avgörande globala feministiska frågor. Hon beskriver i citatet hur hennes lokalisering förändrats, men också har en kontinuitet, mellan 1988 och 2002. Hon använder begreppsparat tvåtredjedels- och entredjedelsvärld för att beskriva den globala snedfördelningen av resurser, makt och tillgång till rättigheter – där en tredjedel har tillgång till dessa och två tredjedelar inte (själva siffrorna kan antas behöva revideras, men principen att en minoritet har tillgång till den större delen av resurserna fungerar fortfarande som utgångspunkt). Begreppen beskriver dels den globala nivån, dels den lokala i både tvåtredjedels- och entredjedelsvärlden, och Mohanty understryker att uppdelningen mellan minoriteten som har och majoriteten som inte har, både lokalt och globalt, är kopplad till rasism och (post)kolonialitet. Med utgångspunkt i detta sätt att beskriva både geografier och kroppar placerar Mohanty sig som *från* tvåtredjedelsvärlden, något som består över tid i förhållande till att rasifieras i USA och att fortsätta ha denna värld som utgångspunkt för politiska ställningstaganden, forskning och visioner. Men samtidigt har hennes position i entredjedelsvärlden förändrats från att 1986 vara en junior indisk forskare i USA till att 2002 vara amerikansk medborgare. Som exempel på vad detta innebär framhåller hon det då nyligen påbörjade ”kriget mot terrorn” efter terrorattackerna den 11 september 2001, och att hon som amerikansk medborgare bär ett ansvar för att hålla sin regering ansvarig.

Jag inleder detta kapitel med Mohanty eftersom jag tycker att citatet illustrerar flera av de sätt som en forskare kan beskriva och reflektera över sin lokalisering. Jag vill särskilt lyfta fram idén att situering och lokalisering handlar om såväl identiteter som erfarenheter, perspektiv, plats och vägval utifrån sociala kamper, solidariteter, gemenskaper, lärande och seende. Lokalisering förstås ofta i identitetskategorier, men jag vill dels betona vikten av att skriva om *hur* dessa kategorier formar kunskapsproduktionen, dels understryka att lokaliseringar inte enbart är definierade av fasta identitetskategorier utan snarare är instabila, fragmenterade och föränderliga över tid, samt att forskaren

och forskningsprocessen är lokaliserade även i termer av teoretiska val, fält, erfarenheter, rörelser liksom av historiska och geografiska kontexter.

Kapitlet är uppbyggt som följer. Först skissar jag några centrala element i feministiska kunskapsteoretiska diskussioner om hur traditionella vetenskapstraditioners förståelse av objektivitet och universalism bidragit till exkludering och osynliggörande, samt hur kritiken av, och alternativen till, denna traditionella kunskapssyn artikulerats. Här berörs främst ståndpunktsteori, situerad kunskap och lokaliseringens politik. Därefter utvecklar jag ett kort resonemang om att skriva fram situering med fokus på *hur* kunskap formats, och i de följande delarna diskuterar jag exempel på hur situering skrivits fram i feministisk och genusvetenskaplig forskning i Sverige, inklusive min egen avhandling. Texten avslutas med att återknyta till två poänger: för det första att situering/lokalisering är mer än identitet, för det andra att situering inte främst handlar om att ”redovisa” eller ”bekänna” identitet eller eventuella privilegier utan snarare om att skriva fram hur situeringen/lokaliseringen har format processen för kunskapsproduktion (för en diskussion om ”bekännelse-reflexivitet”, se Gunaratnams text i denna bok, kapitel 3).

Objektivitet, plats och blick

Feminismen och andra kritiska tanketraditioner måste oundvikligen ta itu med frågan om objektivitet. Vi står inför en vetenskapshistoria som uppvisar århundraden av kunskapsproduktion som – under objektivitetens flagg – har bekräftat kolonialmakt, föreställningar om vit överhöghet, klasshierarkier, könad arbetsdelning och binära kön. Därför måste kritisk forskning så ofta först och främst ställa frågor om objektivitet: Vilka är de förståelser av kunskap och de metoder genom vilka en idé om objektivitet har skapats? Vilka är de typer av språk, retorik, perspektiv och forskningsfrågor som tycktes lova en objektiv hållning?

Eftersom feminismen vill ifrågasätta, dekonstruera och förändra maktstrukturer som bekräftas och reproduceras just genom en före-

ställt objektiv vetenskap har tänkande och skrivande om kunskap i sig blivit ett av det genusvetenskapliga fältets centrala bidrag. Feministisk vetenskapsteori är ett rikt och mångfasetterat fält som knyter an till andra fälts debatter om kunskap. Synen på vad kunskap är, hur den går att skapa och vad den kan säga beror på synen på relationen mellan makt och kunskap och på synen på verklighetens beskaffenhet. Det finns genusvetenskapliga förståelser av kunskap inspirerade av positivistiska traditioner, av marxistiska, queera, post- och dekoloniala traditioner och av poststrukturalistiska och postmoderna förståelser av världen. Trots denna variation och rikedom finns både överlappningar och gemensamma nämnare som får oss att urskilja dessa olika traditioner som just traditioner av feministisk forskning. En sådan gemensam nämnare, som är den här textens fokus, är olika konceptualiseringar av betydelsen av forskarens plats i världen, i akademien, i teoretiska och metodologiska traditioner – att det spelar roll varifrån, hur och vart blicken riktas i fältet, i utformningen av forskningen, i analysprocessen och i den skrivna texten.

Feministisk forskning delar en förståelse av kunskap som beroende av den plats, kropp, blick eller erfarenhet den skapats utifrån. Denna förståelse har begreppsliggjorts på olika sätt i skilda feministiska traditioner. I den marxistiskt inspirerade feministiska ståndpunktsteorin talar man om hur kunskap genereras utifrån ett subjekts eller snarare kollektivs specifika *ståndpunkt* – med fokus på ståndpunkter som genererade i förhållande till produktivt och reproduktivt arbete (Hartsock 1983; Smith 1974). I sin ursprungliga form var denna en tämligen direkt överföring av en marxistisk kunskapssyn: den speciella potential som arbetare som klass bar att genom sin position i produktionen avtäckta dess exploaterande logik hade sin motsvarighet i kvinnors ståndpunkt. Här antogs kvinnor som kollektiv ha en särskilt fördelaktig position för att förstå de maktrelationer som organiserar inte enbart produktionen utan även villkoren för reproduktivt arbete. I mer klassisk feministisk ståndpunktsteori är det alltså just *kvinnors* ståndpunkt och den antagna specifika relationen till det reproduktiva arbetet som centreras som särskilt relevant för kunskap. I dialog med intersektionell kritik har förståelsen av vad som utgör en relevant

ståndpunkt breddats, till mer rörliga och pluralistiska ståndpunkter. Exempelvis utgår jag i min egen forskning med papperslösa och asylsökande i Sverige ofta från deras erfarenhet av att få sin tillvaro kontrollerad av migrationsregimen som en form av ståndpunkt (Sager 2011) – en ståndpunkt som ju inte på något sätt är grundad i en fast identitet eller grupptillhörighet, utan istället är en erfarenhet som man kan röra sig in i och ut från, som är temporär, rörlig och rörlig. Patricia Hill Collins (1990) ser i sin formulering av en *svart feministisk ståndpunkt* hur svarta kvinnor genom USA:s historia haft en specifik ståndpunkt genom att ansvara för det reproduktiva arbetet inom sin egen familj och lokala gemenskap, men samtidigt arbeta på platser dominerade av vita personer, särskilt i vitas hem, vilket genererat en särskild förståelse av könade och rasifierade ojämlikheter och arbetsprocesser. Denna dubbla ståndpunkt, som karaktäriseras av att vara en ”outsider within”, spårar Collins (1986) även i andra slags roller och arbeten, där svarta kvinnor på villkorade vis inkluderats i vita rum. I essän ”Notes Towards a Politics of Location” (2003 [1984]) beskriver Adrienne Rich sin *lokalisering* som komplext skapad – och i ständig förändring – utifrån de identiteter hon fått sig tilldelad vid födseln (”vit”, ”judisk”, ”kvinna”), de identiteter hon funnit eller byggt på vägen (”lesbisk”, ”feminist”), men också de geografier hon rört sig genom, de politiska rörelser och kamper hon lärt sig eller varit del av, de böcker hon läst och de idéer hon tampats med. Donna Haraways ”Situated Knowledges” (1988) understryker *situering* som ett villkor för all kunskap: det är inte just ”kvinnors” eller ”underordnade grupper” kunskap som är speciell och partiell, utan all kunskap är situerad – det finns inget sätt att erfara eller beskriva världen bortom ens situation. Hennes teori är präglad av det fält inom vilket hon själv verkar – feministiska vetenskaps- och teknikstudier – och hennes intresse i att kritiskt analysera den vetenskapliga blicken och speciellt seendets olika metoder, verktyg och teknologier. Med begreppet situering leker Haraway med de engelska orden *site* och *sight* – plats och blick – som ju på engelska låter likadant och därmed får illustrera de parallella betydelseerna av situering: partialiteten ligger i platsen som subjektet som skapar kunskapen befinner sig på men också i blickens vinkel

och den skala som använts (se också Lykke 2008). Plats/site kan då stå för plats i mer abstrakt betydelse som sociala tillhörigheter, ett teoretiskt fält, en viss sorts institution med vissa kunskapsanspråk, ett visst uppdrag eller vissa relationer till makt. Men det kan också stå för plats, vinkel eller skala i mer konkret betydelse: det är inte detsamma att titta på jorden med kikare från en helikopter som med en lupp mot marken; det är inte detsamma att erfara diskriminerade gruppers livssituation genom att prata med representanter för gruppen över en kopp kaffe som genom att studera statistik över medicinska tillstånd och utbildningsprestationer.

Det som står på spel i dessa diskussioner är dels förståelser och teorier om kunskap, vad kunskap är och hur den går att skapa. Men det handlar också om att utmana och ifrågasätta de föreställningar om universalitet och universell mänsklighet som ligger i den traditionella vetenskapssynen. Genom historien har det varit illa dolt att föreställningen i västerländska tanketraditioner om det universella byggts och förkroppsligats av en vit cisman, oftast privilegierad och oftast hetero. Feministisk vetenskapsteori har utvecklats genom det ständigt pågående projektet att utmana och klä av denna förment universella figur – men också genom de ständigt pågående diskussionerna om vilka former av universaliserande idéer feministiska rörelser och forskning å sin sida har skapat eller riskerat skapa och reproducera. Genom att synliggöra den partikulära, fragmentariska och situerade karaktären i såväl identiteter som forskningsprocesser ifrågasätts universella berättelser om vad det är att vara människa och om vad kunskap och objektivitet är.

Det är viktigt att understryka att behandlingen ovan av förståelser av kunskap som situerad, eller som avhängig lokaliseringens politik, inte innebär att enbart erfarenheter och identiteter präglade av aktivism, erfarenheter av förtryck och marginalisering, eller tillhörighet till kollektiva identiteter med erfarenhet av rasism, sexism eller homofobi, är relevanta att förhålla sig till i diskussioner om kunskapsproduktion. Kort sagt är det inte bara ”de Andras” kunskap som är partikulär, utan *all* kunskap är partikulär och behöver situeras.

Från *vem* till *hur* och *var*

I genusvetenskapliga klassrum återkommer ofta frågor om *vem* som *kan* eller *får* säga, påstå, veta, representera, tala, skriva vad. Det är ett slags frågor som ofta fokuserar på identitet och som handlar om att finna förhållningssätt till privilegier och makt, och till situerad kunskap och lokaliseringens politik. Såväl aktivister som forskare och studenter i genusvetenskap tenderar, med inspiration från feministisk kurslitteratur och teorier, att ställa detta slags frågor: *Vem kan/får analysera gränsregimen, sexarbete eller könad rasism? Vem kan/får ha en åsikt om – eller beskriva villkoren inom – hushållsarbete, reproduktiv hälsa, arbetsrätt, sociala kamper eller någon annan social eller politisk fråga som involverar makt, skillnad och privilegier?* Dessa är viktiga frågor, men jag vill i det här sammanhanget reflektera över att när situerad kunskap och lokalisering ska skrivas fram i text, kan en centrering på *vem*, på lokalisering som enbart identitet kopplad till sociala kategorier, riskera att innebära att betydelsen av identiteter och sociala kategorier i kunskapsproduktion tas för given och generaliseras.

Dessa frågor om *vem* spelar förstas roll. De hänger ihop med de ovan beskrivna feministiska kunskapsteoretiska diskussionerna om hur processer av skillnadsskapande och andragörande är processer som skapar platser från vilka vi ser världen. De hänger också ihop med diskussioner om begränsningarna som infinner sig när institutioner för kunskapsproduktion präglas av homogenitet eller, med Philomena Esseds och David Theo Goldbergs formulering, ”kulturell kloning” (2002) eller när likhetsprivilegier tillåter hegemoniska grupper att göra anspråk på universell kunskap utan att ta hänsyn till hur ras, klass, genus, sexualitet, könsidentitet, nationalitet och status ger olika förutsättningar och villkor för kunskapsproduktion. Frågor om lokalisering i termer av identitet följer alltså på många sätt självklart med att studera de epistemologiska debatter som ständigt vecklar ut sig på det genusvetenskapliga fältet genom interventioner från svart feminism, tredje världen-feminism, queer- och transstudier, från migrations-, arbetslivs-, urfolks- och antirasistiska forskare: kun-

skapssubjektets lokalisering vad gäller identitet är central. Identiteter är intersektionella och föränderliga, men identiteter är inte den enda relevanta aspekten för att skriva fram kunskap som situerad.

Här vill jag därför vidga fokus till frågan om hur en förståelse av den plats och den blick vi använder i kunskapsproduktionen, och dess betydelse för kunskapen, kan skrivas fram. För att återvända till exemplen ovan: Hur kan gränsregimen, sexarbete eller könad rasism analyseras inom ramarna för en förståelse av kunskap som situerad? Hur har en specifik situering, erfarenhet eller identitet format kunskapen?

För att tydliggöra vad jag menar med detta *hur* återvänder jag till hur Adrienne Richs text framhåller identitetskategorier som vit, judisk, kvinna och lesbisk och visar hur dessa format hennes blick på USA och på feminismen. Men den lokaliseringens politik som texten vandrar genom är en lokalisering som innehåller ytterligare lager. Rich beskriver hur hennes blick och perspektiv förändrats genom att hon rört sig genom olika geografiska platser, kollektiva samtal och rörelser. Hon skriver fram hur dessa sammanhang och sätt att lära förändrat hennes blick, men också förändrat hur hon ser på sitt ansvar i olika kamper och gemenskaper. Hon pekar på hur hennes syn på feminismens subjekt och vem hon talar till har förändrats med hennes lokalisering(ar): "A few years ago I would have spoken of the common oppression of women [...] This is not what I come here to say in 1984. I come here with notes but without absolute conclusions. This is not a sign of loss of faith or hope. These notes are the marks of a struggle to keep moving, a struggle for accountability" (Rich 2003 [1984]: 29).

Lena Sohl argumenterar med begreppet radikal reflexivitet för en liknande utvidgning av förståelsen av situerad kunskap från fokus på identitet till en uppmärksamhet för hur en position skapas i termer av plats och hur den kan forma ens utformning av forskningen. Hon menar att förståelsen av situerad kunskap har förändrats "från att forskaren listade identitetstillhörigheter till att istället undersöka den *plats från vilken vi talar*" (Sohl 2014: 90, kursiv i original). En radikal reflexivitet ska inte fokusera på forskaren själv, utan på hur platsen vi

talar ifrån är formad av auktoritet, makt och möjligheter. Att beskriva denna plats handlar enligt Sohl om ”att försöka förstå och förklara vilka effekter ens utgångspunkt får, när det gäller material, analyser och framställning” (Sohl 2014: 90).

Men hur göra detta i praktiken, i själva skrivandet? I det följande kommer jag med hjälp av några svenska genusvetenskapliga avhandlingar ge exempel på hur forskarens situering kan skrivas fram. Jag tar fasta på hur författarna beskriver att deras olika erfarenheter och vägar har tagit dem till den forskning de ägnat sig åt, och vilken roll det har spelat för utformningen av den.

Att skriva situering

I sin avhandling om kvinnliga lantarbetares organisering i Sydafrika beskriver Åsa Eriksson (2018) sin egen situering genom att reflektera över de erfarenheter som aktivist och student som format hennes kunskap om och hennes kontaktnät i den kontext hon forskade i. Hon placerar också dessa relationer i det större sammanhanget av maktrelationer i en (post)kolonial värld:

As I researched farm workers' experiences of precarity, organizing and resistance in the Western Cape, I neither would nor could pretend to be a neutral by-stander. Working for a Swedish solidarity organisation based in the Eastern Cape between 2003 and 2005, and in the years that followed studying for a master's degree in Gender Studies at the University of Cape Town, I had got to know many activists working with social justice and land rights in rural areas, including in farm worker unions. [...] I was involved in an international campaign for better working conditions and a fairer redistribution of the value of wine produced in South Africa, Argentina and Chile, and exported to the Nordic alcohol monopolies. This engagement had meant hosting South African union activists visiting Sweden and organising meetings with Swedish organisations, unions, parliamentarians and business representatives, as well as drafting opinion pieces and open letters together with organisations in several countries [...]. Activist

experience, prior knowledge and connections thus helped create opportunities for this research project and, together with my location as a white female PhD candidate in Gender Studies based in Sweden, informed my analytical sensibilities (Eriksson 2018: 42–43).

Relations between researchers and farm workers in such a space inevitably take shape against the backdrop of a long history of violence: from colonialism and slavery to post-colonial injustices, neo-liberal austerity and economic exploitation, which cannot be undone or swept under the carpet (Eriksson 2018: 55).

Eriksson utvecklar i sitt metodkapitel resonemangen vidare genom att även diskutera hur hon i utformningen av projektet, under fältarbetet och i analysprocessen förhöll sig till de maktrelationer och dilemman som väcktes av hennes position som dels vit feminist och akademiker från Sverige, dels deltagare i både sydafrikanska och internationella rörelser och kampanjer för arbetares rättigheter. Eriksson skriver om de val hon gjorde i urvalet och utformningen av fältarbetet för att undvika att hennes tidigare deltagande skulle stå i vägen för förståelsen av aktivister i olika organisationer och sammanhang:

[I]n order to separate the research from involvement in campaigning, re-positioning myself as an ethnographer, [...] I opted not to use a specific organisation as the arena for research, but to link up with activists associated with various different organisations, focusing on how they gave meaning to work, organising and resistance, while attempting to avoid being pulled into organisational politics and disagreements, including in relation to the campaign (Eriksson 2018: 43).

Vidare beskriver Eriksson hur hon navigerade de känslor och attityder som hennes närvaro väckte i form av allt från skepsis och avståndstagande till omfamning och förväntan på att forskningen skulle skapa förändring:

I was at times perhaps too cautious about probing certain less comfortable topics further as I tried to navigate the challenging moral

terrain through focusing overtly on structural conditions, agency and resistance, and firmly locating narratives within a context of neoliberal globalisation. The danger of mis-perception and mis-representation, together with cultural, linguistic, material and other divides, made the path towards building trust and negotiating unobtrusive ways of relating – or even speaking – perilous (Eriksson 2018: 44).

Erikssons sätt att navigera forskningssituationen handlar alltså om att förhålla sig till en bakgrund som aktivist engagerad i de frågor och nätverk som forskningen berör, men också om att förhålla sig till det utifrånperspektiv och de maktrelationer som rollen som vit akademiker från Europa för med sig.

I arbetet med min egen avhandling (Sager 2011) navigerade jag på ett liknande sätt som Eriksson. Jag forskade om migranternas villkor som asylsökande och som papperslösa, men utan egen erfarenhet av flykt, asylprocess eller att utsättas för rasism. Detta är en position som ibland ifrågasatts både inom och utanför akademien: varför ska någon som inte upplevt detta skriva om det? Denna fråga är viktig att ta med sig i resonemangen om vilken position forskningen görs från och hur projektet ramar in: jag har inte de här erfarenheterna, hur förhåller jag mig för att det inte ska bli ett objektifierande forskningsprojekt om ”de Andra”? Jag har använt ett liknande argument som Eriksson: att det inte är migranter och asylsökande som är ”studieobjekt”, utan att det som kartläggs och analyseras i forskningen är de strukturer och sammanhang som formar migranternas villkor:

[I]n this research project I want to explore the production of clandestinity as an everyday experience and as a possible collective political identity in the Swedish context. In order to do this I will analyse the varied and fragmented experiences of clandestinity by taking the right to both migration and residence as a starting point. I also intend approach the field and ask questions in a way that aims to avoid a naturalisation of national borders and which refuses acceptance of – and complicity with – the systems and laws regulating migration and controlling migrants. The overarching purpose of the study is to

put the experiences of clandestine asylum seekers in the centre of a critical re-reading of the migration, gender and welfare regime/s in Sweden (Sager 2011: 26).

Samtidigt har jag i min forskning skrivit in och fram min bakgrund som aktivist inom delar av de rörelser som organiserar migranter och försvarar migranters rättigheter. Till skillnad från Eriksson, som skriver om hur hon utformat fältarbetet för att i någon mån skapa distans mellan sin roll som aktivist och sin roll som forskare, arbetade jag med att låta de erfarenheter – kollektiva och individuella – som genererats i rollen som aktivist bli utgångspunkten för utformandet av forskningens teoretiska och analytiska ramar:

After a few years of activism, I brought my experiences into academia and continued exploring this part of Swedish society from my new location. Within the frames of gender studies and political science I found an absence of both empirical studies and theoretical tools that approached the position of undocumented migrants on the margins of citizenship and nation. It seemed to me that neither mainstream political science nor hegemonic feminist theories on welfare and citizenship allowed for a full understanding of positions beyond borders and formal rights (Sager 2011: 19).

Ett exempel på andra ingångar i tänkande och skrivande om situationer finner vi i Ina Knoblocks avhandling om samisk feminism (2022). Knoblock formar studiens ramar runt de komplexa tystnader, luckor och osynliggöranden som koloniseringen av Sápmi inneburit för familjehistorier, identiteter och i förståelser av kunskap – även i Knoblocks egen biografi:

I write as a Sámi- and Tornedalian-identified woman whose family has vacillated between denial and recognition of our Sámi belonging. [...] I have wondered how to locate myself within Indigenous inquiry. Put differently, a central methodological issue has been navigating my situatedness [...] or, perhaps more to the point, my relatedness. How can

I convey Sámi knowledge from a position such as my own, shaped by the Swedish colonial state's assimilatory policies? (Knoblock 2022: 96)

Fältet i sig, men också Knoblocks situering, beskrivs som präglad av det som inte alltid finns kvar eller det som inte går att finna, men också som möjligt att hitta fram till genom varsam sammanvävning av trådar i berättelser, samtal, röster och texter. Reflektionerna om den egna situeringen bildar grund för metodologiska och analytiska val, och Knoblock använder sig av begreppet *weaving-writing* för att beskriva sina analysramar och urvalsprocesser för material och litteratur, men också för att beskriva sin skrivmetod och sättet som avhandlingen sätts samman genom att låta texter byggda med olika slags material, och olika slags analytiska och stilmässiga strategier, tala till varandra inom ramarna för avhandlingen som helhet. *Weaving-writing* blir alltså för Knoblock både en metodologisk strategi och ett sätt att skriva fram sin situering – en framskrivning som på grund av tystnadens roll i den gemensamma historien behöver förstås som en process av fragmentvävande:

For me, starting where I am entails an endeavour to explore, (re)remember, re(imagine), and reweave Sámi epistemes from my place of fragmentation and partly broken ties with the land [...].

When my project was still merely a sketch on a paper, I felt I could not write about Sámi feminist perspectives only through academic readings. I needed to relate to others who were also engaged in the issues and struggles in question. To paraphrase Graveline, I needed to learn and write about Sámi feminisms 'in relationship to others'. My primary way to learn with others or, in TallBear's words, 'co-constitute' knowledge [...] is through conversations focussed on learning and sharing Sámi feminist analyses and experiences (Knoblock 2022: 97–98).

Ett ytterligare exempel finner vi i Christine Bylunds avhandling *Anakrona livsvillkor: En studie av funktionalitet, möjligheter och begär i den föränderliga svenska välfärdsstaten* (2022). Bylund betonar här att situering av kunskap inte kan begränsas till presentationer av

positioner och tillhörigheter i textens inledning. Med hänvisning till debatter i ett av de fält hon rör sig – forskning om funktionalitet – understryker hon att det genomgående i analysen bör bli synligt hur denna situation format forskningsprocessen:

I den här studien arbetar jag medvetet med att situera och beskriva min egen position i funktionsmaktsordningen utifrån både de normföljande och de normbrytande funktionaliteter jag har. En studie blir dock inte reflexiv för att jag i dess inledningskapitel ägnar mig åt ett uppräknande av funktionaliteter eller sociala positioner. Därför låter jag diskussionen om dess betydelse vara pågå [sic] genomgående i analysen av materialet. I och med användningen av situering som praktik skriver jag också in mig i en internationell tvärvetenskaplig forskningsstradition om funktionalitet. I denna tradition har forskare med normbrytande funktionalitet synliggjort hur forskningsintressen, teoretiska ingångar och analyser både tagit sin utgångspunkt i och formats av deras egen funktionalitet och den position som den ger i funktionsmaktsordningen (Bylund 2022: 44).

Ett sätt som Bylund arbetar med detta är att lyfta in autoetnografiskt material i analysen, ett annat är hennes komplexa reflektioner om de forskningsetiska frågor som väcktes av hennes situation i förhållande till fältet:

I min studie uppfattade jag även en annan sorts maktrelation: intervjupersonerna och jag uppfattade en likhet mellan oss, byggd på liknande erfarenheter av att leva med normbrytande funktionalitet som skapade en hög tillit till mig som forskare. Föreställningarna om likhet och idén om ett delat vi riskerar också att göra min forskarposition till en som de förstod som harmlös. En position där intervjupersonerna inte uppfattade mig som en forskare med makt att tolka deras berättelser, utan enbart som en jämlike [...]. Därför var det viktigt för mig att problematisera risken att den egna erfarenhet som jag själv besitter som person med normbrytande funktionalitet fungerar som ett slags alibi. Mina påminnelser under intervjuerna om att jag skulle kunna

komma att tolka deras berättelser på sätt som de inte själva gjort kan kanske också förstås som en strategi att undvika detta, och att tydliggöra att samtalen var del av en akademisk kunskapsproduktion. Strategin att i intervjusituationen på olika sätt tydligt framställa mig själv som forskare handlade också om att tydliggöra att jag inte nödvändigtvis skulle hålla med om intervjupersonernas framställning av sina liv i min analys av dem (Bylund 2022: 50–51).

Sammanfattning

Jag har i det här kapitlet velat lyfta fram olika strategier för att skriva fram kunskap som situerad och att som forskare förhålla sig till den egna lokaliseringen. Ett syfte har varit att ge en översiktlig beskrivning av några av de feministiska interventioner i kunskapssteori som förhållit sig till frågan om objektivitet och partikularitet. Ett annat har varit att uppmana och bjuda in till ett förhållningssätt till situation som går bortom redovisningar av identitetskategorier och den tendens dessa för med sig till att antingen stanna vid ”bekännelser” (Gunaratnams kapitel 3 i den här boken; Pillow 2003) eller att implicit reproducera fasta och oföränderliga förståelser av identiteter och deras betydelse. Istället har jag velat inspirera läsaren att fundera och skriva om situation på ett sätt som inkluderar en mängd aspekter – från erfarenheter, idéer och sammanhang till teoretiska och metodologiska val. Situation är inte något som bor i partikulära, ovanliga eller marginaliserade positioner, utan genom genomlysning av vägen till och genom ditt arbete är varje forskningsprojekt eller text möjlig att skriva fram på ett sätt som tar ansvar för att de kunskapsanspråk som framförs ska gå att förstå i ett sammanhang. I avhandlingarna som berörts ovan har vi kunnat se hur så skilda aspekter som aktivism, familjehistoria, studier, plats, funktionalitet och teoretisk nyfikenhet har använts i författarnas diskussioner om situation av sig själva som forskare och av sina forskningsprojekt.

Som skribent kan du börja ett sådant skrivande med att beskriva den tankeprocess som ledde dig till ditt projekt – var det en händelse, en text, en känsla du levte med, något som skavt när du befunnit dig

i ett särskilt rum, en erfarenhet från en arbetsplats, från gatan, från vardag eller fest, som fått dig att börja tänka och undra, som fått dig att bli arg, ledsen, nyfiken eller i behov av mer kunskap? Börja där, och fundera sedan vidare på hur den impulsen i så fall bör forma – eller har format – de val du gjort för frågeställningar, material, teoretiska ramar och/eller analytiska strategier.

Referenser

- Bylund, C. (2022). *Anakrona livsvillkor: En studie av funktionalitet, möjligheter och begär i den föränderliga svenska välfärdsstaten*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Collins, P.H. (1986). Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social Problems*, 33(6): 14–32.
- Collins, P.H. (1990). *Black Feminist Thought: Knowledge, Empowerment and the Politics of Consciousness*. London: Unwin Hyman.
- Eriksson, Å. (2018). *Resisting Feminised Precarity: Farm Workers in Post-Strike Western Cape, South Africa*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Essed, P. & Goldberg, D.T. (2002). Cloning Cultures: The Social Injustices of Sameness. *Ethnic and Racial Studies*, 25(6): 1066–1082.
- Haraway, D. (1998). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575–599.
- Hartsock, N.C.M. (1983). The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism. I Harding, S. & Hintikka, M. (red.), *Discovering Reality: Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science*. Dordrecht: Reidel/Kluwer.
- Knoblock, I. (2022). *Writing-Weaving Sámi Feminisms: Stories and Conversations*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Lykke, N. (2008). *Könsforskning: En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Mohanty, C.T. (2006 [2003]). *Feminism utan gränser: Avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Hågersten: Tankekraft.
- Pillow, W. (2003). Confession, Catharsis, or Cure? Rethinking the Uses of Reflexivity as Methodological Power in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(2): 175–196.
- Rich, A. (2003 [1984]). Notes Towards a Politics of Location. I Lewis, R. & Mills, S. (red.), *Feminist Postcolonial Theory: A Reader*. London: Routledge.
- Sager, M. (2011). *Everyday Clandestinity: Experiences on the Margins of Citizenship and Migration Policies*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Smith, D.E. (1974). Women's Perspective as a Radical Critique of Sociology, *Sociological Inquiry*, 4(1): 1–13.
- Sohl, L. (2014). *Att veta sin klass: Kvinnors uppåtgående klassresor i Sverige*. Stockholm: Atlas Akademi.